

De grote gieter (Maarten Biesheuvel) (1939-2020)
(Faust XVI)

Een man loopt rond drie uur in de middag op de Streek om de Noord, een straatje van een klein dorp op één onzer eilanden. Hij stapt een ijzerwinkel binnen. Het duurt een minuut of twee voor de ijzerhandelaar achter zijn toonbank verschijnt: 'Goedemiddag meneer, waarmee kan ik u van dienst zijn?' 'Ik zou', zegt de klant, 'graag een gewone gieter willen hebben.' 'Dat kan,' zegt de ijzerhandelaar en zet zes verschillende gieters op de toonbank. Ze bevallen de klant echter geen van alle. 'Wat had u dan voor een gieter gehad willen hebben?' vraagt de ijzerhandelaar, 'Liefst één met een inhoud van achthonderdduizend liter en met een sproeier ter grootte van een meter of tweehonderd,' zegt de klant. 'Achthonderd kuub heb ik niet in voorraad', zegt de ijzerhandelaar, 'en volgens mij worden zulke gieters ook nergens gemaakt. Waar hebt u zo'n reuzeding eigenlijk voor nodig?'

'Wij hebben hem nodig om ons land te besproeien,' zegt de klant.

'Maar hoeveel land hebt u in vredesnaam?'

'Ik weet het niet precies.'

'En hoe vaak sproeit u?'

'Ik weet het niet, mijn zoon draagt daar zorg voor.'

'Waar is uw zoon, als ik vragen mag, waar woont die?'

'Weet ik eerlijk gezegd ook niet; nu hier dan daar.'

'Maar u bent dus eigenaar van veel land?'

'In principe wel.'

'Kan uw zoon zo'n grote gieter tillen?'

'Mijn zoon werkt niet met gieters meneer, hij heeft een installatie waarmee hij duizenden bunders per minuut vanaf grote hoogte besproeit. Maar nu is het toestel kapot en heeft hij mij gevraagd een gieter te gaan kopen, zodat hij zich even behelpen kan.'

'Nog nooit van zo'n installatie gehoord. Wie bent u als ik het vragen mag?'

'Dat mocht ik, geloof ik, niet zeggen.'

'U wilt toch een gieter hebben? Misschien kan ik hem voor u in de stad laten maken, maar dan moet ik in ieder geval toch de naam weten.'

'Nou goed, schrijft u maar op: de God van Israël.'

'De Gerst van Stoetwegen, de Vos van Steenwijk, Blusser van Oud-Alblas, de Smid van Lochem en nu de God van Israël, de namen worden met de dag zotter.'

Grootgrondbezitter? Oude adel soms?'

'Ik weet het niet, vooruit, het zou best kunnen....ja.'

'De betaling, hoe zal die gescheiden? Per giro, cheque of wissel aan toonder, via de bank of contant?'

'Nooit van die zaken gehoord, ik weet het niet.'

'Maar ik moet toch betaling, vergoeding hebben?'

'Uw zaad zal ik vermenigvuldigen en uw huis zal ik in de zonstellen, uw wol zij wit als sneeuw, uw tanden een kudde ooien gelijk, alle uw vijanden zullen smelten in het aangezicht van uw geluk.'

'Mijn huis staat al op de zon, ik heb geen wolk, geen vijanden en waarom wilt u mijn zaad vermenigvuldigen? Poén moet ik hebben!'

'Ook poen zal u deelachtig worden zoveel ge maar wenst.'

'Zoveel ge maar wenst: die man is dwaas, maar dan neem ik hem goed te grazen: ik zal meer vragen dan mij toekomt: ~~daar gaat die~~, beantwoordt de zot naar zijn dwaasheid: vijf procent op de som van de productiekosten in de stad, het vervoer en de gewone veertien procent omzetbelasting !'

'Ik begrijp zo iets niet. Productiekosten? Vijf procent?'

'Tien procent.'

'Goed.'

'De naam was?'

'Heer der Heeren, Ik ben die ik zijn zal, de Vader die in de hemelen is, Schepper, Creator Universi'

'Ho ho, één naam is voldoende.'

'Jawêh.'

'Hoe schrijf je dat?'

'Jehova.'

'Genoteerd, en waar moet de gieter heen?'

'Waar u hem nooit brengen kunt, ik zal hem wel op komen halen.'

'Goed meneer, tot uw dienst.'

Het gesprek is afgelopen. De koper groet beleefd en verlaat de kleine ijzerwinkel. De ijzerhandelaar sluit zijn nering en haast zich om aan de bestelling te kunnen voldoen. Hij gaat naar Feikema op het vasteland die gieters in alle maten fabriceren kan, daar heeft hij een fabriek voor. 'Zo Barendsz' zegt Feikema, als je me niet belazert, lever ik jou een reuzengieter gratis voor niks, als je mij binnen zes maanden het patent op die reuzensproeierinstallatie van die dwaze klant van jou weet te leveren.' 'Voor de bakker,' zegt Barendsz, 'meen je dat werkelijk?' en de afspraak, een voor Barendsz uiterst voordelige afspraak is gesloten. Wat een geluk. Wat een voorspoedige financiële vooruitzichten voor Barendsz! 'Maar heb ik binnen zes maanden het patent niet, terwijl jij ook niet betaalt, dan laat ik je failliet verklaren,' zegt Feikema.

Twee manden later is de man met de vele namen er weer.

'En,' vraagt de vreemdeling, 'is onze gieter op tijd gereed gekomen?' 'Ja meneer,' zegt Barendsz, 'alles volgens orders afgewerkt.'

'kan ik de gieter even bekijken?'

'Natuurlijk, hij staat achter het huis in de tuin, weest u zo goed even mee te lopen.'

'Maar dat is prachtig! Het is immers precies wat wij bedoelen !'

'Dankuwel, we hebben ons uiterste best gedaan.'

'Ik wilde de gieter maar meteen meenemen. Hij is zo'n dertig meter, het zal wel lukken, denk ik;'

'Ja maar eerst de betaling nog.'

'Betaling?'

'Ja, wat u gedacht?'

'Uw zaad zal ik vermenigvuldigen en uw huis zal ik in de zon stellen, uw wol zij wit als sneeuw, uw vrouw een hinde gelijk.'

Verdomme, dat heb ik al gehoord ! Kletsboek ! En mijn schulden dan? Geld, geld !

Betaling !

'Voor uw schulden, en uw zonden trouwens ook, is duizenden jaren geleden al betaald meneer. Geld ken ik niet. Dat is een dwaze uitvinding. Om geld draait het niet in deze wereld. En mocht het voor u al van belang zijn: wij staan erboven. Wij kennen het niet, wij zijn niet van deze wereld.'

Barendsz timmert zich wanhopig op zijn kop: 'Hoe Kom ik voor de donder zo stom aan goochelaars te leveren? Van een gek of een kikker is het moeilijk veren plukken.'

Als ik nou dat patent nog maar wist te versieren dan ontloop ik in ieder geval het faillissement dat Feikema zal aanvragen als ik met lege handen aankom.'

'Wat staat u toch af te piekeren goede man?'

'Dat ik donders nog aan toe tien procent provisie bóven op dit buitenkansje heb bedongen ! Alsof het al niet mooi genoeg was ! Dat is nu mijn straf....'

'Rustig, rustig, mijn waarde. Innerlijke rust en vrede geef ik u. En voorspoed zoveel als in mijn vermogen ligt.'

Barendsz, handenwringend en in een plotseling snikken uitbarstend: 'Geld, geld, geld....haha tien procent !' De vreemdeling zegt niets, ook Barendsz zwijgt geruime tijd. Dan zegt hij ineens verbaasd: 'Wat heb ik daar nou in mijn tuin hangen?'

'Een haak.'

'Dus u heeft maar alvast een hijskraan neergezet?'

'Die haak zit aan een touw, van kranen weet ik niets.'

'Waar komt dat touw dan weer vandaan?'

'Ik zou slechts gissen met het antwoord, het is weer werk van mijn zoon, misschien ook van zijn moeder, die bemoeit zich overal mee. Ziet u die duif daar? Die geeft aanwijzingen.'

Barendsz ziet, buitengekomen, een grote haak aan een touw dat in de, minstens acht kilometer hoog hangende, wolken verdwijnt. Hij begrijpt het niet. Is nuchter opgevoed. Verbazing kent hij slechts op het gebied van handel. Van circus heeft hij geen verstand. Hij vat moed: 'Nu u niet betalen kunt, zou ik u willen vragen of u mij niet het patent van de sproei-installatie van uw zoon kunt leveren, in ruil voor de gieter.'

'Maar dat toestel van ons is kapot, mijn beste.'

'Ja, maar het heeft toch duizenden jaren gewerkt, zoals u zegt.'

'Inderdaad, dat is waar, maar wat is een patent eigenlijk?' 'Dat is het alleenrecht van vervaardiging van een bepaald nieuwe produkt.'

'Heb ik u nog niet genoeg gegeven? Is de mens dan nooit te vreden? Eidoch, wil ik het mijn zoon wel vragen.... Meer verlangt u echt niet, is het wel?' De vreemdeling stelt zich op naast de geweldige hoge gieter in de tuin van de ijzerhandelaar, gaat in de haak zitten, wenkt de duif, die op zijn schouder gaat zitten, en roept met luide stem: 'Halen !' Binnen de kortste tijd is hij zonder gieter in de wolken verdwenen, na vijf minuten staat, hij alweer naast Barendsz, die zich hevig verbaast over de capaciteiten van een zo snelle, op het oog niet waarneembare, feilloos werkende lier, op de grond.

'Mijn zoon is niet onwillig om u het patent af te staan, 'zegt de vreemdeling', 'n ik zelf vind het ook zo'n gek idee nog niet, maar we doen het slechts op één voorwaarde.'

Barendsz, weer iets minder in de put: 'En dat is ?'

'Dat u mij uw ziel verkoopt.'

'Begrijp ik niet; we hebben geen ziel in huis.'

'Dat bedoel ik niet; uw eigen ziel wil ik hebben.'

'Wat is dat dan?'

'Dat is datgene wat er overblijft als er na de lichamelijke dood van de mens helemaal niets meer over is, geen kalk, geen ijzer, geen bloed, elektriciteit of fosfor.'

'Nou dat wil ik met alle plezier verkopen. Zeker zoiets als de flessetruuk?'

'Flessen?'

'Ja, die hebben immers soms een ziel, daar moet je mee uitkijken. Soms koop je een literfles, maar als er een ziel in is gegoten kan de fles maar driekwart liter vloeistof bevatten, een flauwe praktijk.'

'Onbegrijpelijk....zal eens navraag doen. Maar nu ter zake: U verkoopt uw ziel en in ruil daarvoor krijgt u het patent.'

‘Voor mekaar.’

De vreemdeling haalt een contract uit zijn zak en een ouderwetse pen, een ganzenveer. Hij legt het stuk papier aan de ijzerhandelaar voor. ‘Maakt u ergens een wondje en tekent u met eigen bloed.’ De ijzerhandelaar voldoet zuchtend aan het verzoek. Grinnikend stopt de vreemdeling het papier na tekening in zijn zak, neemt afscheid, klimt in de emmer, slaat de haak rond het hengsel en is snel uit het zicht verdwenen. ‘Mijn patent !! Hela !’ roept Barendsz angstig. Maar de vreemdeling hoort niets meer.

Barendsz denkt nog steeds een voordelige zaak te hebben gedaan. Weliswaar kan hij Feikema niet betalen, maar hij belooft hem binnen drie maanden als nog het patent te leveren.

Op alle manieren probeert de ijzerhandelaar in contact te komen met de vreemdeling aan wie hij voor niets een gieter heeft geleverd, door wiens toedoen hij zich in grote schulden heeft gestoken, aan wie hij zijn ziel verkocht heeft en die nu blijkt nergens een bekend adres te hebben. Het signalement van de vreemdeling zegt niemand iets.

De drie maanden zijn allang verstreken en nog steeds heeft Barendsz zijn recht niet. Zoals van tevoren aangezegd, verklaart Feikema Barendsz zes maanden na levering van de reuzengieter failliet. Barendsz, vrouw en kinderen zijn radeloos, ten einde raad. Barendsz ziet geen been of gat meer in zijn lastige situatie; hij ontwaart geen mogelijkheid om uit de impasse te komen, hij begint, zijn moeilijkheden niet meer kunnende overzien, overspannen, ja, enigszins gek te worden en jaagt zich, gedreven door een hallucinatorische gemoedstoestand, waar hij vroeger nooit last van heeft gehad ten einde raad een kogel door het hoofd.

Hij is dood en nog geen tien minuten later is hij in het hiernamaals., uitgerekend in de hémel, waar zich op dat moment—het is een eeuwigheid lang niet anders geweest—slechts de vreemdeling, de zoon van de vreemdeling, de moeder van de zoon en de duif, die Barendsz al eens in zijn achtertuin heeft bezig gezien, bevinden. Het is doodstil in de ruimte, herkenningpunten zijn er niet, er is niets dat Barendsz aan iets denken doet, nog geen verkeersbord staat er opgesteld, er heerst een doofternstige, stoffige sfeer van kleur-, grenze- en tijdloze verveling in deze wijde ruimte. Barendsz ziet zijn oude klant, de man die hem zijn leven tot een puinhoop heeft gemaakt, op hem af komen en begin verschrikkelijk tegen de oude, met zijn verfomfaaid overhemd waarvan de boord in lange tijd niet gewassen is, te foeteren en te schelden. De man van de vele namen mompelt: ‘Kom kom,’ en dat het heus zo’n vaart niet loopt, dat hij Barendsz immers pas aan zijn patent helpen kon, nadat de lichamelijke dood bij hem was ingetreden, zoals trouwens in het door Barendsz zelf getekende contract had vermeld gestaan.

Barendsz voelt een loodzwaar, drukkend gevoel in zijn hoofd opkomen en begrijpt niet wat er nu toch gebeurd is, vooral het ‘hoe’ en het ‘waarom’ van de toedracht baren hem zorgen.

Een uur later ziet hij de zoon in touw met de splinter nieuwe reuzengieter, die op dat moment juist wordt gebruikt om wouden op Madagaskar te besproeien. De zoon is wat inschikkelijker dan zijn vader, bij vergelijking valt Barendsz’ eigen zoon wat slimmer uit, maar goed, de tijd van ‘gewoon’ leven is voorbij. Barendsz wordt tot in de puntjes verteld hoe de zaak er voor staat. Barendsz begrijpt niet waar iemand de moed en geduld vandaan haalt om van dag tot dag de hele aarde met een relatief kleine gieter nat te houden, dat is monniken werk ! Als de zoon maar eventjes tijd heeft, legt hij Barendsz de werking van de oorspronkelijk, nu defecte, sproei-installatie uit.

Dat toestel is werkelijk het grootste voorbeeld van inzicht en vernuft, dat Barendsz zich heeft kunnen dromen. Het is een beetje te groot, toegegeven, maar Barendsz denkt dat Feikema er wel iets in zal zien: een reservoir met een inhoud van miljoenen kubieke meters, verdekt opgesteld in de wolken, een over de hele wereld, in de hogere regionen vertakt buizen-net met afsluiters, spruit-en sproeistukken en pompen, een paneel met ettelijke tientallen meters waarop men de waterinhoud van het reservoir (staat op het ogenblik op 'Empty'), de spanning op iedere willekeurige buis, het toerental waarop de motoren der pompen werken, bliksemfrequenties boven iedere plek ter wereld, en waar het op het moment hoge- en waar het lage druk is, kan aflezen.

Ondanks zijn ongeluk 'Springt het hart van Barendsz op van vreugde' over alles wat hij ziet. Hij vraagt honderd en één uit, maar de zoon kan slechts op een uiterst klein aantal van de vragen een voor Barendsz enigszins bevredigend antwoord geven; hij weet niet eens wie dit allemaal heeft uitgevonden en wie de installatie ooit heeft geplaatst. Nog voor het slapen gaan heeft Barendsz het defect, waardoor de reuzegieter nodig werd, aan het toestel ontdekt: er zit een geweldig lek aan de onderkant van het reservoir.

'Dat is natuurlijk de reden van de overstromingen in het Verre Oosten van verleden jaar,' merkt Barendsz op.

'Kan best wezen,' zegt de zoon, 'ik weet het niet.'

'Er zijn toen acht miljoen mensen verdronken, sukkel,' denkt Barendsz maar spreekt zijn gedachten niet hardop uit.

De volgende dag repareert hij, na de koffiemolen van de moeder, ook het lek in het reservoir en het hele toestel blijkt te werken. De gieter is overbodig geworden.

Na lang zeuren verkrijgt Barendsz het patentrecht op de installatie.

Uit verlangen zijn achtergebleven vrouw en kinderen uit de armoede te halen, probeert hij alsnog heimelijk het recht aan aan Feikema te verkopen, maar het wordt Barendsz ten strengste verboden relaties met buitenstaanders aan te houden nu hij zijn ziel eenmaal aan zijn dwaze klant heeft verkocht. Bovendien 'hoeven zij beneden niet te weten hoe wij hier zitten.' Barendsz moet Psalmen zingen. Psalmen? Hoelang is het geleden dat hij verplichte liederen zong? Hij zingt: "Waar de blanken top der duinen." Dat is volgens de moeder, ('zeg gerust Maartje hoor'), die voortdurend aan dezelfde grijze sok zit te breien en het tegen het slapen gaan weer uithaalt, geen Psalm en de zoon zegt het ook. Hij kijkt het nauwkeuring in een boekje na.

De man met de namen, de oude vader, ordonneert een ander lied. Barendsz brengt gloedvol: 'Hollands vlag, je bent mijn glorie.' Ook verkeerd. Of Barendsz dan werkelijk geen ene Psalm kent? Wat vervelend. Vooral Maartje en haar duif hadden zich er reeds tijden op verheugd dat eindelijk iemand komen zou, die door de vader aangekondigde, passende liederen zingen kon. Barendsz probeert het nog eens met 'Ik heb jou voor het eerst ontmoet, daarbij de waterkant.' Abrupt wordt hem de mond gesnoerd.

Het is nu dagen, weken, maanden later en Barendsz kent 'Fnuik Gij O Heer, der Goddelozen macht', 'God roeit hen uit die afhoereren', 'Het hijgend hert der jacht ontkomen'. 'O Babylon, wij zien eerlang,' 'k Zal met mijn gansche hart O Heer,' 'Een dikke rook ging op,' en Ai ziet hoe lieflijk hoe vol heilgenot,' al uit zijn hoofd en nog is het niet genoeg. Nu het Barendsz op nagenoeg alle manieren onmogelijk wordt gemaakt om met Feikema op het vasteland in contact te treden, gooit hij voortdurend oude flessen gevuld met papiertjes waarop alle geheimen van de sproei-machine staan, beschreven, naar beneden maar tot nog toe zijn alle berichten in zee, op het strand of in de wei gevallen. Feikema ziet niets, weet niets en zal ook wel nooit iets vinden. De

ellende is dat op den duur iemand anders een fles van Barendsz zal vinden die er zijn voordeel mee zal doen, de uitvinder van de fles met de ziel misschien. Wéér heeft de zoon Barendsz betrapt op het onrechtmatig naar buiten smokkelen van berichten, en hem daarom streng berispt. 'Maar wat heb ik aan een recht dat ik niet kan overdragen aan degeen die ik het beloofd heb?' verdedigt Barendsz zich, 'als een eerlijk mens en ijzerhandelaar zeg ik dat jullie zaken de mijne niet zijn, ik zál en ik moet Feikema te spreken krijgen, wat moet ik hier anders met dat rot patent van jullie?' 'Het spijt me,' heeft de zoon gezegd, 'je bent gecontracteerd en gekomen om te jubelen, jouw vlieger gaat niet op, er worden hier geen zaken gedaan, we zijn hier lang genoeg met zijn vieren geweest, en nu zijn we met ons vijven: "Looft den Heer met zang en snarenspeel."